

DJUPKROKS FISKELÄGE

Djupkrok, eller som det borde heta Djaukrok, har varit ett betydande fiskeläge. Det torde ha haft sin storhetstid under strömmingsperioden 1747-1809. Fiskeläget kan dock vara betydligt äldre och kan eventuellt ha medeltida anor även om historiska belägg från äldre tider saknas.

De fyra senaste dokumenterade ymniga strömmingsperioderna var 1556-1590, ca 1650-1680, 1747-1809 och 1877-1906. Under dessa perioder har strömmingen plötsligt gått till i mycket stor mängd och givit mycket goda fångster för att efter periodernas slut minska kraftigt.

Också under den senaste strömmingsperioden 1877-1906 har det varit stor aktivitet vid Djaukrok. Fiskeläget började dock under senare delen av 1800-talet att minska i betydelse. Efter första världskriget torde det endast ha varit sporadisk aktivitet på platsen. På 1930-talet låg ännu några storbåtar (3- och 4-männingar) på stranden och ruttnade ner. Den sista strandboden, som var en garnbod, revs på 1940-talet. Denna bod tillhörde Gudings.

Djaukrok var ett fiskeläge för bönderna i Eke socken men även en mycket stor del av bönderna i Havdhem och en del bönder i Alva "brukade stranden" med Djaukrok som bas.

Vid Laga skiftet 1876 avsattes Djupkroks fiskeläge för Petsarve åbors räkning, dock med rättighet för övriga sockenbor att äga fritt tillträde, endast höslättern inom området var Petsarve åbors enskilda rättighet. Även vägar till fiskeläget avsattes vid Laga skiftet. Vägen från Petsarve skulle vara 20 fot bred. Detsamma gällde vägen från Smiss till Djupkrok.

Djaukrok var i första hand ett fiskeläge för garnfiske (nätfisket skedde i stor utsträckning från Petsarvebod). Garnfisket bedrevs utoomskärs främst som drivgarnsfiske men även fiske med fasta garn förekom. Det var därför i första hand relativt stora båtar som kom till användning. På Gotlands sydöstra kust från Herte till Fluntinge i Grötlingbo hade man som regel något större "storbåtar" än de som var vanliga vid öns övriga fiskelägen. Dessa, de största båtarna, var ofta mellan 30-35 fot över stammarna och krävde fyra mans besättning.

Vid Djaukrok kan man ännu räkna minst ett 30-tal båtlänningar. Det finns även en vattenbrunn bevarad. Man kan också ana grunderna för flera garnbodar och se lämningar efter minst 10-talet liggbodar. Garnbodarna låg nära båtlänningarna medan liggbodarna låg uppe i skogsbrynet vilket på den aktuella tiden låg längre från stranden. Man hade ju behov av stora gistgardar för redande och torkande av garnen som i vanliga fall var 3,5-4 famnar (6,3-7,2 meter) djupa. Under fiskelägets storhetstid bör det ha funnit minst 30 bodar för övernattnings och troligen lika många garnbodar. Räknar man med att varje båtlag bestod av 3 till 4 man så bör det under vackra höstdagar ha funnits ca 100 män i aktivitet vid fiskeläget.

En spegelreflektor till en "lösstang" (inseglingsfyr) som kommer från Djaukrok finns bevarad i Eke Hembygdsmuseum. Denna reflektor har säkert varit försedd med en fotogenlampa och har troligen ersatt en äldre typ med brandkorg. Det var ju viktigt, ja rent av livsviktigt, att man valde den rätta kursen in mot fiskeläget. Ute i Garnsviken (på Kullård?), mitt emellan Djaukrok och den nordöstra spetsen på Grötlingboud ligger det nämligen en stor blågrå sten som har vållat mycket besvär, och även ond bråd död för fiskarna från Djaukrok.

"Djau" i namnet Djaukrok torde ha betydelsen "grop", "håla", "djup". Jämför "Djauveik" (Djupvik i Eksta), "Djaugaas" (Gravand som bygger sitt bo i hålör) och troligen även "Djaugan" (Ljugarn i Ardre och Alskog). "-krok" torde betyda "liten vik" eller inbuktning i stranden.

De skriftliga beläggen om Djaukrok från äldre tid är fåtaliga. Nämnas kan att bonden på By gård i Eke Jesper Jacobsson var hamnfogde vid Djaukroks fiskeläge Jesper Jacobsson var född vid Burge i Havdhem 1714 och blev ingift vid By 1737. Han dog 1782.

Denne Jesper Jacobsson var en framstående man i bygden som kom att inneha många förtroendeposter. Han började också att föra anteckningar i en särskild bok. Denna bok skrevs sedan av ytterligare fyra generationer bönder vid By gård och omfattar tiden 1748-1891. Jesper Jacobsson berättar bland annat om en svår stormnatt 1758. Han skriver som följer (undertecknad har tillrättalat språk och stavning i viss grad):

"1758 emellan den 14 och 15 september uppkom en så häftig storm som i mannaminne någon på den tiden omtala kunde ej eller hört talas om, så att i Wamlingbo blevo tre man borta i sjön, i Rone en man, Ollof Dafvede de andra två kommo över till Danzig. Ifrån Eke kom bort Carl Petsarve och hans bror Matis Skradarfwe i Grötlingebo, Clas Antarfwe och Johan Snesevede i Habdem kommo över till Rigostad i 10 veckor likaledes tre man från När. På När blev elfwa man drunknade och blev tillsammans 15 man i sjön på en gång, åtta stycken kommo ifrån egna landet. Många vunno med stor möda och elände södra udden och voro i grund utarbetade. Wädret blåste nord nordväst och vankades detta året ingen fisk.

Wälsigna årets gröda och vattna Du vårt land, giv oss nödortfig föda. Wälsigna sjö och strand".

De fyra männen, Carl Petsarve, Matis Skradarve, Clas Antarve och John Snevide bildade med stor säkerhet ett båtlag som hade sin hemmahamn vid Djaukrok. Det var sannolikt en otrolig insats att i rykande orkan ta sig tvärs över Östersjön till Riga i Lettland i den öppna båten. Det är också fascinerande att tänka sig uppståndelsen då de fyra männen återkommo efter 10 veckor efter det att de med säkerhet ansetts som döda.

Som omtalats tidigare var Jesper Jacobsson hamnfogde vid Djauvik. Det innebär också att fiskeläget hade en officiell Hamnrätt. Hamnrättar att gälla för Gotland utfärdades av myndigheterna 1639. De fick sedan tillägg och bekräftelser åren 1646 (första svenska), 1652 och 1656. Dessa officiella hamnrätter var indelade i 31 paragrafer och liknade i stort de vanliga byrätterna bara med den skillnad att de behandlade strand och hav. T.ex. paragraf 3: "Item hwilken som tager een anders ösekar oläuglig böthe till Cronan 3 mr". (Den som tager en annans öskar olovligt böter till kronan 3 mark). Många av paragraferna gällde båt och fiskeredskap men man fick inte heller svära eller träta och man skulle gå till kyrkan på söndagen. Hamnfogden hade relativt stor makt vilken kan jämföras med en fartygskaptens makt.

Man kan fundera över hur länge fiskeläget kan ha legat på samma plats. Landhöjningen bör ju innebära att båtlänningar och andra konstruktioner bör följa det tillbakadragande havet utåt. Här vid Gärsvikens strand finns det dock tecken på att landhöjningen varit ringa under de senaste århundraderna.

Ett förlikningsbrev från år 1535 finns bevarat. Det avser en tvist mellan Eke ting och Hemse ting om fiskegränsen mellan tingen. Gränsen fastställdes till en linje från Kullesten till en sten vid stranden med ett inhugget kors och sedan över viken till södra delen av Fulleholmen. På 1960-talet började man söka efter denna sten med det inhuggna korset. Man letade en bra bit upp från stranden. Stenen med korset återfanns dock ner i vattenbrynet. Den är dock ca 1 meter hög och kan år 1535 ha legat en bit ut i vattnet.

Ett annat indicium på att landhöjningen varit minimal under de sista 200 åren är storskifteskartan för Petsarve från år 1821. Den visar flera strandbodar vid Petsarvebod som är lägre placerade än dagens strandbodar. Här är att märka att vid extremt högvatten går vattnet upp till platsen för de nutida bodarna.

Att Djaukrok i första hand bör ha använts för utomskärsfisket efter strömming torde vara helt klart. Den första kända strömmings (sill)perioden inträffar under 1100-talet då sillen i väldiga mängder gick till runt Skånes kuster. Det finns inga belägg för att Gotlänningarna bedrev strömmingsfiske i stor skala vid denna tid. Att Visbyborgarna på 1500-talet bedrev fiske i stor skala vid Hallshuk är dock historiskt belagt. På skattdokumentet från år 1703 finns tre vägar som går till Djaukrok redovisade. En väg utgår från Petsarve och en annan utgår från den gemensamma vägen för Nygårds och By gårdar. Den tredje vägen utgår från Petsarvekvior i närheten av nuvarande Ekvalls fritidshus. Att fiskeläget hade en relativt stor betydelse redan i början på 1700-talet torde alltså vara givet. Det är möjligt att Djaukrok kan ha etablerats redan under strömmingsperioden 1556-1590.

Eke i juli 1993

Torgny Andersson

end. Lm.
122.
169.

114.
C.

111.
115.

118. O. l. l. g. e. l. e.
118.

13 m. w. w. w. w.

128.

162. 128.
D. i. p. b. r. k.

not.

OSTER

Gar.

A B. N. L. 12

B 13

C 14

D 15

E 16

SJON.

With i. Al. m. d. l. a. n. d.

With i. Al. m. d. l. a. n. d.

Eke 14

1222